

HUKUK SOSYOLOJİSİ

ÜNİTE 6

İLETİŞİM VE HUKUK
Ayça MUTLUCAN

GİRİŞ

- **İletişim araçlarının ve medyanın**, insanların ve toplumların hayatında kazanmış olduğu büyük önemden dolayı, günümüzde "*toplumsal gerçeklik*" yanında, "*iletişimsel gerçeklik*" alanından söz edilmeye başlanmıştır.
- **Devlet**, bir yandan vatandaşlarının ilişkilerini ve davranışlarını hukuk yoluyla daha fazla düzenlemek ve aralarında çıkan ihtilafları çözüme kavuşturmak olanağına kavuşurken; diğer yandan vatandaşlarının taleplerine ve sorunlarına hukuksal araçlarla yanıt verebilir hale gelmiştir.
 - **Yani hukuk**, bir anlamda, *devletin iletişim dili* olmuştur.
- **Medya ve yeni medya**: Latince ortam veya araç anlamına gelen "*medium*" kelimesinin çoğulundan türetilen bu sözcük, günümüzde günlük gazetelerden radyo ve televizyon yayınlarına ve internet ortamında gerçekleşen iletişime kadar çok geniş bir sahayı kapsamak üzere kullanılmaktadır.
- **Yeni medya ise** bilgisayar temelli dijital iletişim araçlarını, mecralarını ve ortamlarını ifade etmek üzere başvurulan bir kavram niteliğindedir.
- **Günümüzde insanların birbirleriyle ilişkileri ve iletişimleri** hukuk, ekonomi, siyaset ve sosyo-kültürel hayat alanları için önem arz etmektedir.

İLETİŞİM SÜRECİ OLARAK HUKUK

- **Toplumların tarihi**, kısmen medya veya iletişim araçları tarihi olarak da yazılabilir.
- **Toplumsal hayat**, avcı ve toplayıcı toplumlardan endüstriyel topluma kadar büyük değişikliklere uğradı.
 - **Bu süreçte teknoloji**, toplumsal değişimin *başat* belirleyicisi oldu.
- **Kısaca**, sözlü iletişimden yazılı, basılı ve elektronik iletişime geçilirken toplumsal ve kültürel hayatımız da değişime uğramıştır.
- **Marshall McLuhan**, "*Medya mesajdır(iletidir)*." Derken; medya üzerinden iletilen iletilerden bağımsız olarak, bizzatı medyanın kendisinin, insan örgütlülüğünü ve eylemini şekillendirmede önemli bir yere sahip olduğunu belirtmek ister.
- **McLuhan**, medya tarihinin *sözlü kültür, yazılı ve basılı kültür, elektronik kültür* aşamaları olarak üç(3) büyük döneme ayırmıştır.
 - **Sözlü kültür** aşamasında en önemli duyu işittir. Sözleri aktarma ve dinleme, düşünmenin temel tarzıdır.
 - **Yazılı ve basılı kültür** aşamasında kulağın yerini göz, işitmenin yerini de görme alır. Okuyucu daha edilgen bir konumda olup, kendisiyle baş başadır.
 - **Elektronik kültür** aşamasında asıl radikal değişim olmuştur. Tarih çağlarını ele alan bilim disiplinlerinin günümüzde ulaştığı bilgilere göre, tarihin büyük bölümünde toplumlar, tümüyle yüz yüze ilişkilere, işaretler ve birtakım seslere bağımlı kalmışlardır.
- **Dil ve konuşma**, bugünkü anlamıyla, yaklaşık 100.000 yıl önce daha sofistike toplumlarda görülmeye başladı.
- **Hafızaya dayalı sözlü kültürde**, kültürün süreklilik kazanmasında ve kuşaktan kuşağa aktarılmasında sözlü olarak aktarılan hikayeler ve şiirler önemli bir yere sahipken; **yazılı kültürde**, sözlerin yazıya dökülmesi ve bu yolla aktarılması önemliydi.
- **İletişimin kitleselleşmesi** alanında gerçek anlamında **ilk devrim**, matbaanın icadıyla gerçekleşmiştir.
 - **Bu sayede**, giderek artan bir nüfus, okur-yazar hale geldi.
 - **Kültürü saklama** kapasitesi ve bunu hızla aktarma yeteneği gelişti.
 - **Eskiden bilgiden yoksun kalan** ya da dışlanan insanların bilgiye ulaşma imkanları doğdu.
 - **İnsanlarda**, öncekinden farklı bir düşünme tarzı şekillendi.

- **Okuryazarlık**, yeni bir zihinsel durumun ve günlük bilincin esaslı bileşeni olmaya başladı.
- **Metne dayalı bir yazarlık** ve kontrol duygusu gelişti.
- **Böylece kitle kültürü, kitle toplumu ve kitle eğitiminin** söz edilir hale gelindi.
- **Elektronik medyayla birlikte,**
 - **Bilgi** ve tecrübelerimiz kim olduğumuzla ve nerede bulunduğumuzla sınırlı olmaktan çıkar.
 - **Özellikle televizyon**, eskiden bir yerde bulunmaktan kaynaklanan güçlü mekan duygumuzu zayıflattı.
 - **Aile konutu**, büro veya hapisane gibi sınırlı mekanlar, televizyon tarafından istila edildi ve bu sayede dünyayı tecrübe etmemizin sınırları da değişmeye başladı.
 - **Bu süreçte**, bir yandan fiziksel mekan ile toplumsal konumlar arasındaki geleneksel ayırım zayıflarken;
 - **Diğer yandan** kamusal alan-özel alan ayrımı daha önceki katılığını yitirdi.
- **Bir anlamda**, medya içinde yaşar hale geldik.
- **Medyanın** bireysel ve toplumsal yaşamı böylesine kuşatıp kapsamamasından önce **hukuk**, toplumsal gerçekliğin esaslı bir bileşeniydi.
 - **Yani**, hukuk ve gerçeklik, tek bir bütünü oluşturuyordu.
 - **İletişim imkanlarının ve araçlarının** hukuk alanında da yoğunlaşmasına bağlı olarak, bireysel davranışları düzenlemek ve toplumsal hayatı organize(düzenlemek) etmek üzere hukukun daha fazla araçsallaştırılmasıyla, hukuk ile toplumsal gerçekler arasındaki bütünlük çözülmeye başladı.
 - **Böyle bir süreçte hukuk**, temsil ettiği gerçeklikten bağımsız olarak görülen sembolik (simgesel) bir araç haline geldi.
 - **Hukukun** toplumsal gerçeklikten soyutlanması, beraberinde hukukun daha fazla araçsallaşmasını ve bazı çıkarlar doğrultusunda kullanılmasını getirmektedir.
- **Modern şartlarda hukukun**, belirlenen hedeflere ulaşmanın bir aracı olarak görülmesi ve kullanılması, aynı zamanda onun değerini azaltmakta ve bir anlamda "*meşruiyet krizine*" yol açmaktadır.
 - **Yani**, hukukun meşru bir araç olarak yararlılığına ve bağlayıcılığına olan inanç giderek zayıflamaktadır.
 - **Hukuka olan güvenin azalmasına** bağlı olarak bireyler, eskiye nazaran yas dışı yollara daha fazla başvurabilmektedir.
- **Sonuç olarak**, iletişimin hızlanmasına, yoğunlaşmasına ve genişlemesine bağlı olarak hukuksal düzenlemelere ve çözüm mekanizmalarına yönelimdeki patlama, ciddi açmazlara ve krizlere meydan vermektedir.
- **Medya ve hukuk**, toplumsal yapının esas bileşenleri olarak bazı temel işlevler görür.
 - **Medya** duyguların, değerlerin, düşüncelerin ve bilgilerin aktarılmasında hayati bir rol üstlenirken;
 - **Hukuk**, bazı toplumsal değerler temelinde normlar koymak, ihtilafları çözmek, özgürlükleri güvenceye almak, çatışmaları barışçıl yollara kanallandırmak gibi çok önemli işlevlere sahiptir.
- **Medya ve hukuk**, hem birbirleriyle hem de toplumsal sistemin diğer unsurlarıyla yakından bir etkileşim içindedir.

SÖZLÜ VE YAZILI KÜLTÜRDE HUKUK

- **H.S Maine, 1861** yılında yayımlanan "**Ancient Law (Antik(a) Hukuk)**" adlı eserinde hukuksal gelişim sürecinde temel yönelimin "*statü hukuku*"ndan "*sözleşme hukuku*"na doğru olduğunu ileri sürer.

- **Sözleşme hukuku**, modern toplum aşamasına özgü hukuku temsil ederken; **statü hukuku**, Orta Çağ'da dahil olmak üzere, modern toplum öncesi dönemin hukukunu ifade eder.
- **Bir toplum**, daha farklılaşmış ve karmaşıklaşmış bir nitelik kazandığında; mevcut gelenek kurallarının bütünü, kaçınılmaz olarak, daha geniş ve yaygın bir alanda uygulanır hale gelir.
 - **Bu yaygınlaşma ve genişleme sonucunda**, var olan sistem içindeki çatışmalar ve gelişmeler artar.
 - **Böyle ortamlarda**, muğlaklık ve belirsizlik hakim olur.
 - **Böylesi sorunları aşmak üzere**, yürürlükteki kuralları dikkate alarak onları yorumlayacak ve uygulayacak kimselere ihtiyaç duyulur.
- **Birçok toplumda bu ihtiyaç**, Roma'da dahil olmak üzere rahipler, gelenek yorumlayıcıları ve resmi koruyucular olarak hizmet veren eğitimli insanlar öbeğince karşılanmıştır.
- **Yazının icadıyla** ve yaygınlaşmasıyla mesele daha da karmaşıklaşmıştır.
 - **Bu süreçte**, bir yandan daha önce toplum açısından yararlı bir toplumsal işlev gören kimselerin ya da öbeklerin, bilgi üzerindeki tekeli sona ererken; diğer yandan, hukukun genel olarak bilinebilir bir yoğunluğa ya da güce eriştiğinde, Maine'nin deyişiyle "*Hukuksal Derlemeler Dönemi*"ne, Roma'nın "*On iki Levha Kanunu*"'nu da içeren "*Antik Derlemeler Dönemi*"ne geçilmiştir.
- **SÖZLÜ KÜLTÜR ORTAMINDA** hukukun nasıl bir karakter kazanabileceğini görmek üzere, Ortaçağ koşullarındaki Batı Avrupa'ya bakmak nispeten öğreticidir.
 - **Okuma-yazma oranının** büyük ölçüde azaldığı,
 - **Başta** edebiyat ve sanat olmak üzere, kültür alanında ciddi gerilemenin yaşandığı,
 - **Okuryazarlık düzeyinin** önemli ölçüde düştüğü Ortaçağ şartlarında hukuk ve hukuk düşüncesi de aynı şekilde gerilemiştir.
 - **Feodal toplum** yapısının egemen olduğu bu dönemde, en büyük ve güçlü senyörlüklerde bile, sözel görenekler ve geleneklerden başka kurallar bilinemez hale gelmiş; Antik Yunan'da gözlenen ve Roma döneminde zirveye çıkan yazılı hukuk derlemeleri neredeyse tümüyle kaybolmuştur.
 - **Ortaçağ hukuku için** asıl önem taşıyan iki nitelik; **eskilik** ve **muteberlik**ti.
 - **Oysa, bugün yasalar**, yürürlüğe girdikleri tarihten yürürlükten kalktıkları zamana kadar, eski ve muteber olup olmadıklarına bakılmaksızın, sadece mevcudiyetlerinden dolayı hukukun kapsamı içinde değerlendirilir.
 - **Ortaçağ'da**, hukukun keşfinden ya da bulunup çıkarılmasından söz edilebilirdi.
 - **Ortaçağ'da hukuk**, kendi içinde bir amaç olarak görülür. Çünkü hukuk, ahlaki bir bağlılığa ve topluluğun ruhsal temeline dayanır, onlarla birlikte bulunur, onlardan ayrı olarak değerlendirilmez.
 - **Hukuk** devletten önce gelir. Devlet hukuku yürürlüğe koymak için bir araçtır. Devlet hukuku değiştiremez.
 - **Ortaçağ hukuku**, asıl olarak sözel nitelikte olmakla beraber zaman zaman kayıt altına alınmıştır.
 - **Sözlü kültürün** egemen olduğu bu dönemde, soyut hukuk düşüncesinin ve kurallarının gelişmesi için uygun bir toplumsal ve kültürel zemin yoktu. Çünkü sözlü kültürün unutulmaması için sürekli tekrar gerekiyordu.
 - **Bu kültürde** tanık önemli bir delil olmakla beraber yargıcın çoğu zaman görevi, mevcut ihtilafı adil bir sonuca götürmek üzere dava konusuyla ilgili atasözlerini ifade etmekten öteye gitmiyordu.
- **Senyörlük ve Vasal**: Feodal sistemde feodal bağımlılık ilişkisi "*Fief Sözleşmesi*" adı verilen bir sözleşme ile kurulur.
 - **Bu sözleşme ile** himaye altına giren feodal beye "*vasal*"; himaye eden daha güçlü feodal beye ise "*süzeren*" denir.

- **Vasal statüsündeki bey**, topraklarının mülkiyet hakkını süzerene bırakarak kendisi bir tür kiracı konumuna düşer. Yararlanma hakkı vasıla bırakılan bu topraklara "*fief*" denir.
- **Feodal düzen**, alttan üstte doğru bağılılıklar, üstten alta doğru himaye sistemi ile kurulmuş pramide benzer hiyerarşik bir düzendir.
 - **Pramidin tepesinde** kral bulunur. Kral, en yüksek senyör ya da feodal bey konumundadır. Onun altında fifeferii doğrudan kraldan alan vasallar vardır. En altta ise serfler vardır.
- **Senyörlük ise**, feodal beyin üzerinde egemen olduğu toprak ve nüfusla birlikte yönetim, hukuk ve yargı düzenini ifade eder.
- **KULCAR, geleneksel ya da durgun toplumların hukukunun karakteristik özelliklerini şöyle sıralar.**
 - a. Daha az farklılaşmış kurallar sisteminin varlığıdır.
 - b. Bu tür toplumlarda hukuksal, dinsel ve geleneksel öğeleri birbirinden ayırt etmek güçtür.
 - c. Geleneksel kurallar sistemi, hukuksal düzenlemeye serbest bir alan bırakmayarak toplumsal yaşamın tümünü kapsar.
 - d. Geleneksel toplum yapılarında ihtilafları müzakere yoluyla çözme, sulh olma veya uzlaşmaya varma, dava açmaktan ve mahkemeye gitmekten daha fazla ağırlık taşır.
 - e. Geleneksel tolumlarda sulh olma ya da uzlaşmaya varma yollunun ağırlık taşınması, bu toplumların başka bir özelliği ile yakından bağlantılıdır.
 - f. Geleneksel hukuk, bir toplumsal değişim aracı olarak işlev görmez, yani bu kültürlerde ehukuka bir değişim aracı olarak bakılmaz.
 - g. Geleneksel toplumlarda haklardan çok bireylerin yerine getireceği görevlere önem verilir.
 - h. Geleneksel hukuk kendini çevre şartlarına uydurmaya çalışır.
 - i. Geleneksel kültürlerde bireye daha az önem verilir.
- **Gelenekler ile ilgili;**
 - Gelenekler kendilerini bir davranış akışı olarak ifade eder.
 - Gelenek kuralları önce varlık kazanıp sonra düzenlemek istenen davranışlara yön vermez.
 - Gelenek kuralları kendi zımni ifadesini bizzat davranışın kendisinde bulur.
 - İyi veya kötü sonuçlar doğurmasından dolayı övülecek veya suçlanacak kimse yoktur.
 - Gelenekler açık bir şekilde deklare edilmez. Çünkü yasalar gibi yasa koyucular tarafından çıkartılmaz.
- **Ortaçağ'da senyörlük ve kilise mahkemeleri vardı.** Vasalar ve rahipler, doğal yargıçtı. **Ancak hukuk**, gelenekten güç aldığı takdirde etkin olabiliyordu.
- **Aynı şekilde hukukçular**, otonom bir toplumsal öbek teşkil etmediği gibi profesyonel bir yargısal örgütlenme de yoktu.
- **Hukuk**, bilinçli insan müdahalesiyle yaratılmış yasalardan ziyade, toplumsal yaşamın tarihsel gelişimi içinde şekillenmiş gelenek hukuku niteliğindedir.
- **Feodalite ile ilgili;**
 - Feodalite, XI. Ve XIII. Y.y'dan itibaren önemli değişimlere uğramıştır.
 - Cermen istilalarının sona ermesiyle feodal iktidarlara maddi ve manevi güçlerini tükettikleri önemli bir sorundan kurtulmuşlardır.
 - XI. Y.y'dan itibaren beyin malikanesi, kendi kendine yeterli bir ekonomik ve toplumsal birim olmaktan çıkmaya başlamıştır.
 - Kilise ve feodal beyler güç kaybettikten sonra burjuvazi öne çıkmaya başlamıştır.
- **Modern hukukun en temel özelliği**, bilinçli ya da amaçlı insan etkinliğinin ürünü olarak ortaya çıkan, yani akıl yoluyla bulunan bu kurallar sistemi olmasıdır.
- **Sözlü kültürde bilgi**, bireysel deneyim olmaktan ziyade toplumsal bir oluşum olarak şekillenir.

- **Ong. Elizabeth Einstein'e göre matbaa sayesinde yaşanan gelişmeler:**
 - Rönesans ve reform hareketleri başlamıştır.
 - Toplumsal, siyasal ve kültürel hayatta önemli değişimler yaşanmıştır.
 - Zihinsel yaşamda önemli değişiklikler yaşanmıştır.
 - Modern bilimlerin önü açılmıştır.
 - Sözel kültürden basılı kültüre geçilmiştir.
 - Matbaanın icadıyla birlikte düşünme ve anlatım biçimine egemen olan işitsel üstünlüğün yerini görsel üstünlük almaya başlamıştır.
- **Matbaanın icadından sonra yaşanan gelişmeler:**
 - Okuryazarlık oranı artmıştır.
 - İnsanlar somut gerçeklerden soyut fikirler ve kavram üretebilmişlerdir.
 - Okuryazarlığın artışıyla birlikte sayı sistemi de gelişmeye başlamıştır.
 - Kelimeler tamamen denetim altına alınmıştır.
 - İşitsel üstünlüğün yerini görsel üstünlük almıştır.
- **Modern hukuk** cinsiyet, ırk, sosyo-ekonomik statü ve din gibi etkenleri dikkate almaksızın, hukukun sujesi veya öznesi olarak soyut birey kavramına dayanır.
- **Modern hukukun iki temel özelliğinden birisi**, modern öncesi sistemlerde topluluk ve öbek bünyesinde kaybolan veya görünmeyen bireyi öne çıkarması; **diğeri ise**, daha önceki hukuk sistemlerinden daha ağırlıklı olarak soyutlamalara dayalı olmasıdır.
- **Liberal hukuk sistemi:** Bireysel hak ve özgürlükleri tanıyan, düzenleyen ve koruma altına alan hukuk düzenini ifade eder.
 - **Bu düzende**, devletin asli görevi, iç ve dış güvenlik ile adalet hizmetlerini yerine getirmektir.
 - **Bireylerin özerk ve özgür** alanını oluşturan düşünce ve ifade hürriyeti, din, inanç ve vicdan özgürlüğü, basın özgürlüğü, kişi dokunulmazlığı, özel hayatın dokunulmazlığı gibi özgürlükler, devletin korumakla yükümlü olduğu, ancak müdahale edemeyeceği alanı oluşturur.
- **Hukuk**, bireyler tarafından yapılan ya da yaratılan bir olgu olmaktan ziyade, onlara önceden verilmiş bir gerçeklik olarak görülür.
 - **Ortak iyilik ve refah**, bireyin çıkarlarından ve mutluluğundan önce gelir.
- **Modern hukukun bir diğer özelliği**, normatif bir karakter taşımasıdır.
- **Modern hukukta** keyfiliğe ve şahsiliğe yer yoktur.
- **Yazılı hale getirilerek kodifiye** edilen hukuk, temel model durumuna gelir.
- **Biçimsel olarak yürürlüğe konan** hukuksal normlar bütününden mantıksal çıkarım ilkelerine aykırı düşen her şeyi ihmal etme ya da görmezden gelme eğilimi, hukuk çevrelerine egemen olur.
- **Modern formel hukuk ilkeleri ve kurallarından** mantıksal çıkarımlar yoluyla varılan sonuçlar, hukuksal bakımdan geçerli görülür.
- **Seküler ve dinsel kurallar arasında** kesin bir ayrım yapılır. **Hukuk**, din ve ahlak kuralları ile gelenekler tarafından güçlü şekilde etkilense bile bunlar, hukuksal olarak nitelenmez.
- **Örf ve adet kurallarına**, ancak pozitif hukukun açık bir şekilde göndermede bulunması halinde başvurulabilir.
- **Modern hukukun sahip olduğu nitelikler:** Yazılı, soyut ve genel.
- **Modern hukukun dikkate almadığı etkenler:** Cinsiyet, din, ırk ve statü.
- **Modern hukuk sisteminin iki temel ögesi:** Birey ve soyutluk.

YENİ MEDYA VE HUKUKUN DÖNÜŞÜMÜ

- **Söz konusu dönüşümler bağlamında** *hukuk*, giderek daha parçalı ve subjektif(tarafalı) olmaya başlıyor, ahlaki değerler ve normlar alanıyla olan ilişkisi de eskiye nazaran zayıflıyor.

- **Elektronik iletişimin temel formları** olarak radyo, televizyon ve bilgisayar, temel toplumsal kurumlar üzerinde muazzam bir etkiye sahiptir.
- **Buna karşın**, yeni medyanın neden olabildiği değişikliklerin bir kısmı henüz fark edilmektedir.
 - **Örneğin**, bilgisayar ve ağları, dünya çapında etkinlik gösteren şirketlerin eylemlerini yönetmeyi ve organize etmeyi kolaylaştırmamış olsaydı, bugün çokuluslu şirketler bu denli gelişip kökleşmezdi.
- **Yazılı ve basılı** kültüre göre şekillenen hukukun, yeni medyanın gücü karşısındaki direncinin giderek zayıflayacağı söylenebilir.
- **Hukuk**, yaşam kaynağı olarak enformasyona ve medyaya dayanan bir kurumdur.
- **Böyle bir yapı içinde** yeni medya, enformasyonu sistem boyunca gönderen ve geri alan kanal işlevi görür.
- **Bugün**, küresel ölçekte bilgisayar temelli iletişim biçimleri, yerel ya da ülkesel sınırları bir baştan öbür başa aşmakta, insan etkinliklerine yeni bir alan yaratmakta, coğrafi sınırları dayalı hukukun meşruiyetini zayıflatmakta ve yasaların uygulanabilirliğini sınırlandırmaktadır.
- **Yeni medya ve iletişim tarzları**, bir yandan sanal dünyayı atomların gerçek dünyasından ayıran, ekren ve şifrelerden oluşan yeni bir sınır veya hudut yaratmaktadır.
- **Bu yeni sınır hattı**, kendi hukukuna, kendi hukuksal kavram, kural ve kurumlarına ihtiyaç duyan farklı bir siber uzayı işaret etmektedir.
- **Böylece, mülki veya ülke temelli** hukuk yaratma ve uygulama sürecinde rol sahibi olanlar, yeni kavramlar, fikirler, talepler ve ihtilaflardan oluşan yeni bir çevreyle yüz yüze gelmektedir.
- **Siber uzay**, hukuksal alan ile fiziksel mekan arasındaki ilişkiyi köklü şekilde zayıflatmaktadır.
- **Küresel ölçekte** bilgisayar ve iletişim ağlarının gelişmesi, coğrafi mekan ile mülki idarelerin egemenliği arasındaki ilişkiyi, bir ülkede uygulanabilecek kurallar setini ve bunların uygulanma tarzını değiştirmektedir.
- **Hukuk yaratmak**: Medeni Kanun'a göre, hakim, kanunda hüküm varsa ilk önce kanunu uygulayacaktır.
 - **Kanunda hüküm yoksa**, örf ve adette de kural yoksa, hakim kendisini kanun koruyucunun yerine koyarak, kural ihdas edecek, yani hukuku yaratacaktır.
 - **Ceza hukuku alanında**, "*Suçluların ve cezaların kanuniliği*" ya da "*Kanunsuz suç ve ceza olmaz*" ilkesi, temel bir kural olduğundan hakim in hukuk yaratma yetkisi yoktur.
- **Enformasyon** teknolojilerinin ve hizmetlerinin süregelen yaygınlaşması, çok sayıda yeni hukuksal meselelere yol açmaktadır.
 - **Bu meseleler**, fikri mülkiyet haklarından, iletişim özgürlüğüne, mahremiyet hakkına, bilişim güvenliğine ve elektronik imzaya kadar uzanan bir çok alana yayılarak, yeni düzenlemelere ve uygulamalara zemin oluşturmaktadır.
- **Bugün, mahremiyete ve özel hayata** yönelik ihlaller, en hararetli hukuksal tartışma konularından birini oluşturmaktadır.
- **Hukukun**, en bilindik ve eski rolü, şikayetlere ve uyuşmazlıklara çözüm bulmaktır.
- **Elektronik iletişim tarzları** bir yandan yeni çalışma türleri üretme, diğer yandan bunlarla baş etmek için gerekli araçları değiştirme ve dönüştürme potansiyeline sahiptir.

ÜNİTE SONU